

EUROPA: ZEMLJOPISNI SASTAV I GEOPOLITIČKA PODJELA

Radovan Pavić

*Profesor u mirovini,
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*

Pogledi

Primljeno: studeni 2007.

Sastav i podjela prostora

U raščlambi tog pitanja valja razlikovati sastav i podjelu. Međutim i u nedovoljno promišljenim strukovnim i u popularnim gledanjima obično se govori samo o podjeli: tako je Europa raznoliko podijeljena, primjerice na Sjevernu i Južnu Europu, na Zapad i Istok itd., Hrvatska je podijeljena na te i te regije i županije itd. No sve treba shvatiti na mnogo precizniji i profinjeniji način, dakle treba razlikovati sastav od podjele: tako *sastav implicira cjelinu sastavljenu/složenu od različitih dijelova koji suvislo čine tu cjelinu i nisu međusobno ni u kakvoj suprotnosti, nego su – makar i vrlo različiti – ipak skladni dijelovi te cjeline*. Sastav je dakle neutralan pojam, on odražava neku neutralnu stvarnost i isključuje suprotstavljene interese i konflikte.

Za razliku od toga *pojam podjele drugačiji je: on implicira suprotnosti*

među pojedinim dijelovima i odražava različite interese. Zato pojam podjele ima izrazito političko/geopolitičko značenje. Razumljivo je da se u slučaju Europe mora govoriti i o sastavu i o podjeli, što znači: Europa je jedinstvena po svom sastavu, ali i bitno različita zbog svojih podjela.

Promotrimo zato najprije različitost sastava Europe – ona se prije svega temelji na prostornom zemljopisnom smještaju (dok je položaj nešto drugo), iako su preklapanja moguća i logična.

Problem dvojnih definicija

Iako je pitanje temeljnog smještaja i zemljopisnog sastava Europe prilično (ili, zapravo, posvema) jasno, moguće je navesti i primjere koji se ne vode ni u kakvoj rubrici problema, nego ih treba smatrati poželjnim pojašnjenjima i dodatkom: riječ je dakle o *dvojnim definicijama*, koje su bolje prilagođene pro-

stornoj stvarnosti – tako su Hrvatska i Slovenija ujedno i srednjoeuropske i sredozemne zemlje, Cipar je (u cjelini) europska, ali i azijska zemlja, Turska – iako je azijska zemlja – po svom je smještaju ujedno i euroazijski prostor (zbog tzv. europske Turske), a i Ruska je Federacija euroazijska zemlja. Slično bi se moglo zaključiti i u slučaju Španjolske s obzirom na dva njezina posjeda u sjevernoj Africi, ali su njihov teritorijalni obuhvat i značenje suviše neznatni da bi Španjolskoj priskrbili naslov euroafričke zemlje. Ako bi se pitanje armenskog Gorskog Karabaha riješilo na način da on pripadne Armeniji kao izolirana eksklava u Azerbajdžanu (koji je Azija), i Armenija bi zaslužila dvojnu definiciju kao europsko-azijska zemlja. Dvojne definicije imaju i Ukrajina (Središnja istočna Europa i Sredozemna Europa), Francuska (Zapadna i Sredozemna Europa) te Španjolska (Jugozapadna, ali i Sredozemno-atlantska Europa).

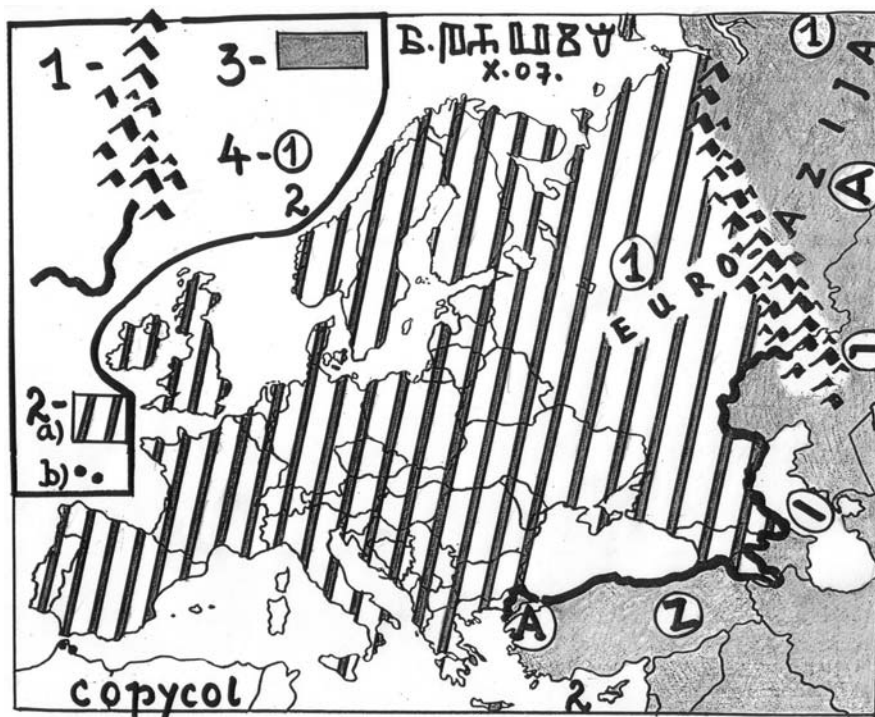
Prostorna kultura

Pristupi raznolikim oblicima društvene stvarnosti mogu biti različiti, a u toj različitosti fungira i potreba za razumijevanjem prostornih odnosa, dak-

le smještaja i položaja u prostoru koji mogu bitno i dugoročno utjecati na pojedine društvene pojave. Riječ je dakle o **prostornoj kulturi**, koja se nipošto ne svodi i ne odgovara samo na pitanje “gdje”, nego i na složena pitanja “zašto” i “kako” – i sve to u različitim vremenima. Prostorna kultura postaje tako bitnom sastavnicom određenog intelektualnog pristupa. Tako na pitanje “gdje” odgovara statička kategorija *smještaja*, a na druga dva pitanja odgovara raščlamba dinamičke kategorije *položaja*. On je *odnos odgovarajućih sadržaja nekog prostora prema drugim sadržajima nekog drugog prostora, pri čemu međuovisnost/međuutjecaj imaju bitno značenje*. Zato uobičajeni pojam kulture treba dopuniti i poznavanjem *prostorne* kulture. U nas je ta pojava rijetka (za razliku od, primjerice, Francuske), ali razloge sada nećemo iznositi. Pri raščlambi različitih društvenih pojava ljudi obično stoje na različitim (i plodonosnim) stajalištima. No najčešće nedostaje da stoje na zemlji i da temeljito razumiju kako je to na nekoj drugoj zemlji. A odgovori će biti dijelom i u okviru analize i shvaćanja nekog drugog položaja.

PRILOG POLITIČKO-GEOGRAFSKOJ KARTOGRAFIJI

Teritorijalni obuhvat Europe te međa i granica s Azijom (1)

U navedenoj razdiobi nužno je razlikovati pojmove međe i granice. Prvi se prije svega odnosi na prirodne, antropogeografske, gospodarske i druge sadržaje, a drugi na sadržaje od političkog/administrativnoga/geopolitičkog i vojnog značaja.

Prostor jedinstvene De Gaulleove Europe ("od Atlantika do Urala"). Europi pripadaju još i teritorijalna mora odgovarajućih država te dio Kaspijskog jezera, koje pripada Ruskoj Federaciji (pitanje razgraničenja još nije riješeno). Međa i granica Europe i Azije poklapaju se s gorjem Ural i zatim s državnim granicama prema Kazahstanu, Azerbajdžanu, Iranu i Turskoj. Turska se dijelom (europska Turska) fizičko-geografski nalazi na europskom kopnu, ali to nipošto nije dovoljan kriterij i razlog da se prihvati kao europska zemlja i njezin djelomičan smještaj nikako ne može biti dokazom njezine europeičnosti. Zbog vrlo ranog kršćanstva (IV. st.) te stalnog otpora i sukoba s Azijom kao bitnom različitosti i Gruzija i Armenija jesu europske zemlje, dok su Ruska Federacija i Cipar zemlje dvojne euroazijske definicije. Tako je i dio Cipra Europa u Aziji/europska Azija, dok su španjolski posjedi na krajnjem sjeveru Maroka – Europa u Africi/europska Afrika. Cipar je dobar primjer za razlikovanje zemljopisne od neke druge europske defi-

nicije: on naime zemljopisno po smještaju pripada Aziji/Bliskom istoku/azijskom Levantu, a po drugim osobinama – Europi.

1 – Međa i granica Europe i Azije. Bitna je karakteristika da se pojam Europe postupno širio prema istoku, tako da su i sve ruske te kršćanske zemlje prema Aziji prihvaćene kao dio Europe. Europi pripadaju još i Island te Ovčji Otoci, ali ne i Grenland, koji je dio sjeverne Amerike, iako politički pripada Danskoj, zatim Nova zemlja, svi otoci u blizini 80°N (Spitsbergen) te veći dio arktičkog kruga, premda ovi potonji pripadaju Norveškoj.

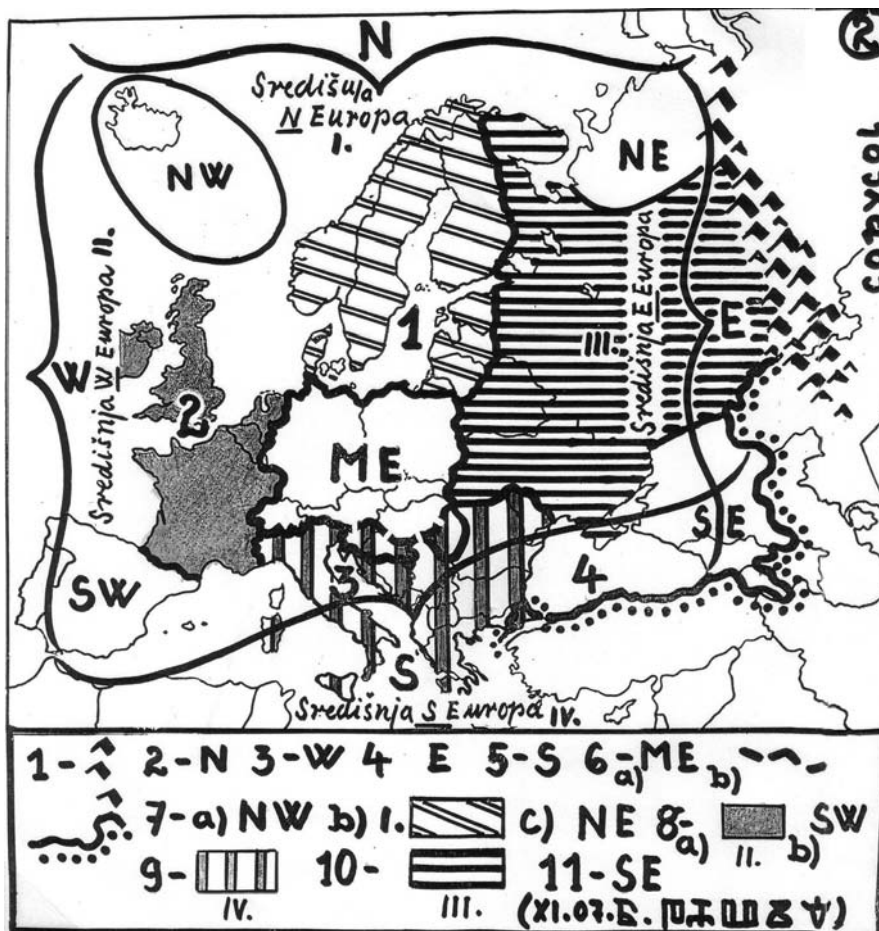
2 – a) Prostor Europe kao kompleksnoga geografskog i civilizacijskog pojma

b) Europi još pripadaju španjolski posjedi Ceuta i Melilla te južni dio Cipra (2)

3 – Prostor Azije

4 – (1), (2), Ruska Federacija i Cipar kao zemlje dvojne definicije. I nakon rješenja ciparskog pitanja taj otok ostaje u okviru navedene definicije.

Zemljopisni sastav Europe (2)

Pristup pitanju sastava Europe (podjela je nešto drugo) pokazuje da smo skloni optimizmu: sastav naime predmnijeva cjelinu/cjelovitost, a suradnja i odnosi koji se temelje na dobroj volji prirodni su u tim uvjetima.

Ovisno o pojedinim autorima, sastav Europe temelji se na različitim osnovama. U ovom slučaju jedna je od osnova smještaj pojedinih dijelova Europe – riječ je dakle o jednom vidu fizičko-geografskih osnova. Međutim snaga i dojmljivost elementa smještaja toliki su da neminovno povlače i neke društvene značajke, te tako dolazimo do složenog prirodno-društvenog kriterija. Ako je tome tako, onda smo se posve približili geografskom poimanju stvarnosti, nadrastajući izdvojenu fizičko-geografsku i antropogeografsku (društvenu) razinu, zbog čega u njihovu jedinstvu vidimo i kompleksne zemljopisne značajke, koje su *zemljopisne upravo zbog navedenog dvojstva, složenosti i međutjecaja*. Iz toga slijedi da je ovaj vid sastava Europe (barem u velikoj mjeri) ujedno i njezin zemljopisni sastav (naravno, u okviru onih ograničenja koje diktira opseg ovog priloga). Pojam zemljopisnog

uvijek uključuje dvojstvo prirodne i društvene cjelovitosti. U strukovnim krugovima te su stvari jasne i jednostavne, u široj javnosti – nisu.

1 – Međa i granica Europe i Azije

2 – N – **Temeljni sastav. Sjeverna (islandsko-skandinavsko-baltičko-ruska) Europa** uvelike je izoliran prostor bez odgovarajuće otvorenosti prema drugim dijelovima svijeta, osim u zračnom prometu zbog naglašene blizine Sjeverne Amerike, inače bez provoznog značenja, s bitnim klimatskim ograničenjima (agora i forum tu nisu mogući), ali i s rastućim životnim/prometnim mogućnostima zbog globalnog zatopljenja te novim geopolitičkim problemima (ruski prodor prema Sjevernom polu 2007. godine). Nakon normanske osvajačke faze sjeverna Europa ima premalu demografsku masu da bi se mogla upustiti u veća osvajanja, zbog čega su švedska nastojanja ostala ograničena na Baltik i dio Rusije i nisu bila uspješna.

3 – W – **Zapadna ili Atlantska (maritimna) Europa** povoljan je i stimulan klimatsko-maritimni prostor, od XVI. st. maksimalno uključen u globalne prometno/gospodarsko/kolonijalističke odnose, on je jezgra osvajanja dalekih prostora, ujedno je prostor začetka široke urbanizacije i modernog industrijskog razvitka te demokratskih stečevina.

Neke zemlje Zapadne Europe odlikuju se posebno vrijednim smještajem (što u europskim razmjerima vrijedi još samo za Italiju i Njemačku), primjerice, Velika Britanija sa svojim otočnim položajem, koja je dovoljno blizu da sudjeluje u svemu europskom, ali i dovoljno izdvojena – (“sjajna izolacija”), zbog čega izmiče opasnostima (Hitler je mogao osvojiti kopnenu Francusku, koja graniči s Njemačkom, ali ne i očno izdvojenu Veliku Britaniju).

4 – E – **Istočna ili kontinentska Europa** – kopneno zatvoren prostor s trajnim problemom nedostatka odgovarajuće maritimne sastavnice. Iako je to neprijeporno dio Europe, često se shvaća kao prostor koji Europi zapravo ne pripada. Svoju snagu crpi iz veličine kopnene mase (i njezinih prirodnih izvora), koja stalno teži moru, a njezino je osvajanje ponajprije okrenuto prema Aziji, za razliku od Zapadne i Sredozemne Europe koje su se u svom kolonijalističkom naporu morale orijentirati prema prekomorskim zemljama, zbog čega nastaju dva tipa kolonija: one (klasične) prekomorske i one *teritorijalno-kontinuirane (ruske) kolonije*. Dok se u Sjevernoj, Zapadnoj i Južnoj Europi, a niti u Mitteleuropi, nije trajno mogla uspostaviti jedna velika sila/velevlast, dotle je u Istočnoj Europi dominiralo ruštvo, koje se, ujedno i posljednje među velikim regionalnim moćima, pridružilo mogućnostima demokracije.

5 – S – **Južna ili Sredozemna Europa** – klimatski je povoljan prostor koji ima određene povijesne prednosti zbog dodira s Azijom (azijski Levant, Bliski istok) i primorskom sjevernom Afrikom, ali je dijelom trpio i nedostatke (pogotovo od XIV. i XV. st.) zbog dodira i suprotnosti kršćanstva i islama. Ujedno, Sredozemna je Europa kolonijalističko pročelje prema Africi. Kao i u Zapadnoj Europi i na Sredozemlju postoje zemlje sa izuzetno povoljnim smještajem – to je centralno položena Italija, što je prirodna pretpostavka za organizaciju šireg prostora – zato je logično što je s temeljem u svom središnjem položaju Rim mogao organizirati

jedno veliko carstvo, a kasnije to više nije bilo moguće iz jednog perifernog Konstantinopola i isto tako perifernog Istanbula. Spomenuti centralitet imao je zavodničko značenje za Musollinijeve težnje za obnovom Rimskog Carstva na osnovi prednosti koje pruža spomenuta središnjost.

6 – a) ME – Središnja Europa ujedno je i Mitteleuropa (Srednja Europa), što znači teritorijalno poklapanje jednog zemljopisnog pojma određenog prema smještaju s drugim civilizacijskim i geopolitičkim pojmom. Mitteleuropa ima izuzetne životne prednosti (stimulativna umjerena klima), bila je zaštićena od Azije drugim prostorima/predziđima (prema Mongolima i Osmanlijama), njezin središnji smještaj i križišna otvorenost prometnih pravaca prema svim dijelovima Europe kumulirali su višestoljetne najrazličitije prednosti, važna je bila i ostala participacija na moru, a sve to traje više od tisuću godina i očito je moralo imati pozitivnih posljedica, čemu treba dodati i *civilizacijsku snagu germanskoga genija (posredovanu i osvajanjem) te utjecaje židovstva.*

b) dio granice Središnje južne Europe koji ne potire granicu Mitteleurope.

7 – a) Raščlamba temeljnog sustava. Navedeni temeljni sustav Europe koji *grasso modo*, istina, predočava neke osnove očito zahtijeva i nešto podrobniju raščlambu, zbog čega se izdvaja – **NW – Sjeverozapadna Europa** s Islandom i dijelom Norveškog mora.

b) **Središnja skandinavsko-baltička Europa (I)** čija je životna okosnica/spojnica Baltičko more (1). U tom je prostoru i ruska Kalinjingradska oblast, što je idealan primjer za razlikovanje geografske od geopolitičke definicije, s obzirom na to da je ta oblast očito Istok.

c) **NE – Sjeveroistočna Europa** prostor je između približno sjeverne Dvine i sjevernog Urala.

8 – a) Središnja zapadna Europa (II) – njezino je životno središte locirano oko Pas de Calaisa i La Manchea (2).

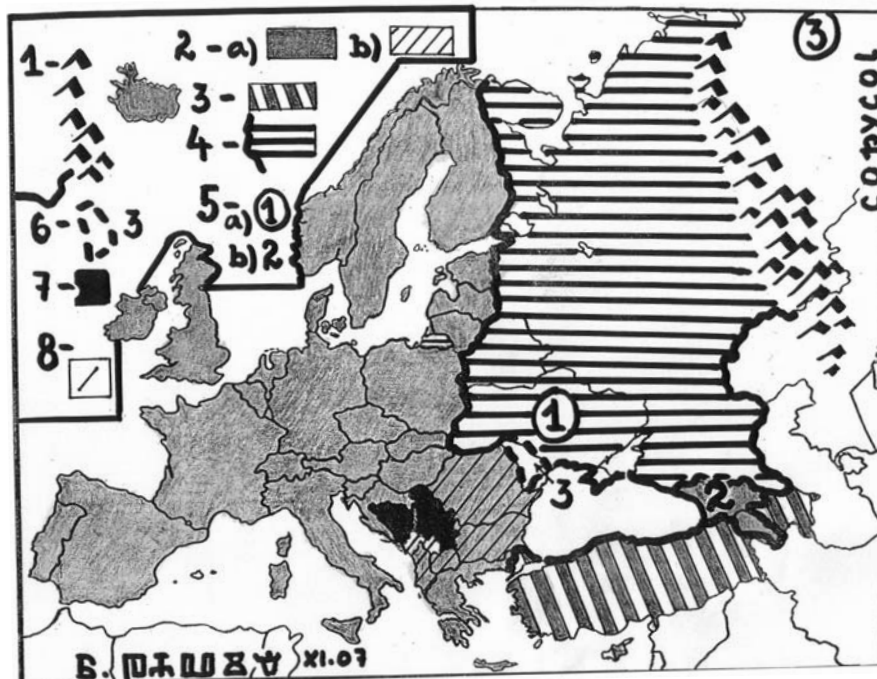
b) **SW – Jugozapadna Europa (Španjolska i Portugal)**

9 – Središnja južna Europa – njezine su poveznice/okosnice Jadransko i Jonsko more. Ovo je prilika da se odmah upozori na jednu tešku besmislicu, naime naš prostor/Regija nije nikakva “jugoistočna Europa”, nego izrazita Središnja južna Europa. Zanimljivo je upozoriti da bi po analogiji odgovarajući prostor na sjeveru (Norveška, Švedska i Finska) morao biti definiran kao sjeveroistočna Europa, što, dakako, nije prihvatljivo!

10 – Središnja istočna Europa (III)

11 – SE – Jugoistočna Europa – prostor između spojnice istočna Ukrajina – zapadni Kazahstan – Zakavkazje (Armenija). Životna poveznica sve više postaje Crno more (4).

Današnja politička/geopolitička podjela Europe (3)

Dok je s jedne strane pitanje zemljopisnog sastava Europe više stvar određenog optimizma i razmatranja u akademskim krugovima – problem podjele Europe bliži je političkoj/geopolitičkoj stvarnosti i iskazuje se kao daleko životniji problem. Pritom treba uočiti da sva ta politička insistiranja i prenemaganja o formiranju jedinstvene Europe gube značenje pred realnošću, a ona glasi: zbog postojanja i širenja EU-a i NATO-a (a to je Zapad) *Europa je danas jasno podijeljena na Istok i Zapad* (uz one ostale) – i zato je tema o podjeli Europe itekako opravdana. Tim više što se ta podjela, izgleda, uglavljuje kao definitivna, jer ni Ruska Federacija (a dugo ni Bjelorusija) ne mogu postati Zapad.

Širenjem NATO-pakta i EU-a prema istoku i Istoku u Europi je umjesto one prve (hladnoratovske) podjele došlo do druge (posthladnoratovske) podjele. Podjela je dakle konstanta, što znači da se nikako ne može govoriti o političkom/geopolitičkom sastavu Europe kao cjeline koja bi bila sastavljena od različitih nesuprotstavljenih dijelova, nego se i dalje radi o podjeli.

1 – Današnja međa i granica Europe i Azije

2 – a) **Današnja podjela Europe:** europski politički/geopolitički Zapad (postojeće države i one koje će to vjerojatno uskoro postati članstvom bilo u NATO-u bilo u EU-u, ili koje barem teže Zapadu). Pritom, dakako, treba jasno lučiti što je Pravi Zapad (vidi prilog br. 4) u skladu s puninom svoje raznolike definicije, a što je Zapad samo u ograničenom političkom/geopolitičkom/civilizacijskom smislu,

b) a što se samo pribraja Zapadu zbog geopolitičkih i geostrateških razloga, dok je civilizacijski zapravo riječ o Balkanu.

3 – Države koje po kompleksnim kriterijima nisu dio Europe, ali jesu dio europskog političkog i geopolitičkog Pravog Zapada/Zapada ili se očekuje da će to postati (Turska i Azerbajdžan).

4 – Granica i teritorij europskog Istoka, koji pojam ipak ne implicira posvećeno jedinstvo.

5 – a) Države Istoka (1 – Ukrajina) s ugrađenim unutarnjim rascjepom između Istoka i Zapada, koje se ne mogu lako iščupati iz zagrljaja ruskog medvjeda, a Zapad još nije spreman da ih olako primi.

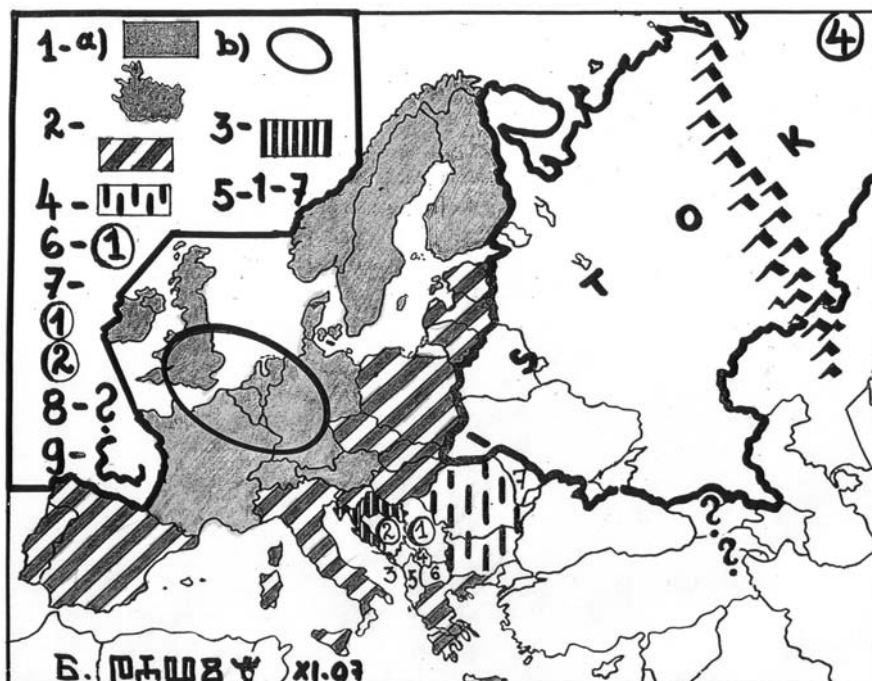
b) 2 – Države za koje je Zapad bitno zainteresiran zbog širih europskih/globalnih razloga, ali koje zbog unutarnje nestabilnosti zasada ne mogu postati članicama NATO-a (Gruzija).

6 – 3 – Države koje nisu ni Istok, a ni Zapad, koje se zbog njihovih slabosti (iako teže Zapadu) obično smatraju nevažnima u europskim političko/geopolitičkim odnosima (Moldavija).

7 – Europska/balkanska crna rupa, koja dijelom nije država, nego tek protektorat (BiH), a dijelom se zbog svoje radikalske sastavnice (Srbija) nikako ne uklapa ni u sadašnjju, a ni u buduću Europu. Međutim, što se tiče Srbije, ona je ipak uvelike favorit Pravog Zapada, koji će je nastojati plasirati u europske okvire mimo svih kriterija koji važe za druge države. Na taj će način Srbija “ući u Europu”, ali takva kakva jest – ipak neće biti Zapad, a zapravo ni Europa, osim po kriteriju svog smještaja.

8 – Crna Gora i Kosovo, sadašnje i buduće države koje očito nisu Istok, ali koje danas još uvijek izmiču čvrstim i jasnim definicijama u nekom eventualnom zapadnjačkom kontekstu.

Raščlamba Zapada (4)

1 – a) **Države Pravog Zapada**, što je izrazit civilizacijski pojam. One imaju potpuno izražene sve zapadnjačke osobine, što uključuje: visok stupanj gospodarskog razvitka i racionalnost poslovanja, razvijenu demokraciju, zatim one su pojam uredenosti države s minimumom birokratizacije i nepostojanjem korupcije, imaju bitan utjecaj u međunarodnim odnosima, neprijeporna je u njihovu slučaju snaga države i društva, izrazit je pluralizam (uz znatan izostanak ksenofobije), ali i neupitno domoljublje kada su u pitanju državni i nacionalni interesi.

Pravi je Zapad **zrelo društvo** u kojem socijalne razlike, makar bile i velike, ne vrijeđaju ljudsko dostojanstvo i ne rješavaju se revolucionarnim metodama. To je društvo koje zasada ima perspektivu razvitka, ali koje počinje osjećati probleme koji se pojavljuju u skladu s tom zrelošću, što u budućnosti može dovesti i do njegova zalaska (demografski pad, starenje stanovništva, hedonizam koji ne pristaje ni na kakvu žrtvu, raširenost droge, nemogućnost pronalaženja novih tržišta...). Pravi Zapad nije nikada trpio napade osvajača iz izvaneuropskog područja (Mongoli, Osmanlije, dok su Arapi na Pirenejskom poluotoku iznimka), a sve je to bio bitan preduvjet za njegov opći civilizacijski razvitak.

b) **Teritorijalno-životna jezgra Pravog Zapada** nerazlučivo je povezana s maritimnom životnom sastavnicom na izuzetno važnoj prometno-koncentracijskoj točki: Kanal, estuarij Temze, ušće Rajne.

2 – **Države Zapada**: zapadnjačke osobine uglavnom su jasno izražene, ali ne u onako maksimalnom vidu kao u slučaju Pravog Zapada. Ne samo da neke od tih

osobina mogu nedostajati nego mogu biti i protuzapadnjačke. To su gospodarski znatno razvijene države ili države koje se u tom smislu brzo razvijaju.

3 – Države koje još nisu u potpunosti Zapad, ali bi to htjele biti, i koje ujedno imaju najviše uvjeta da to uistinu i postanu (Hrvatska).

4 – Države koje su danas čvrsto integrirane u EU i NATO, ali čije je zapadnjaštvo upitno: naime one su na Zapadu prihvaćene zbog drugih interesa, a ne toliko zbog svog zapadnjaštva, i zapravo pripadaju Balkanu.

5 – 1 – 7 – Države izvan Istoka kod kojih se pitanja zapadnjaštva još i ne mogu pojaviti, osim u političkom/geopolitičkom/strateškom smislu.

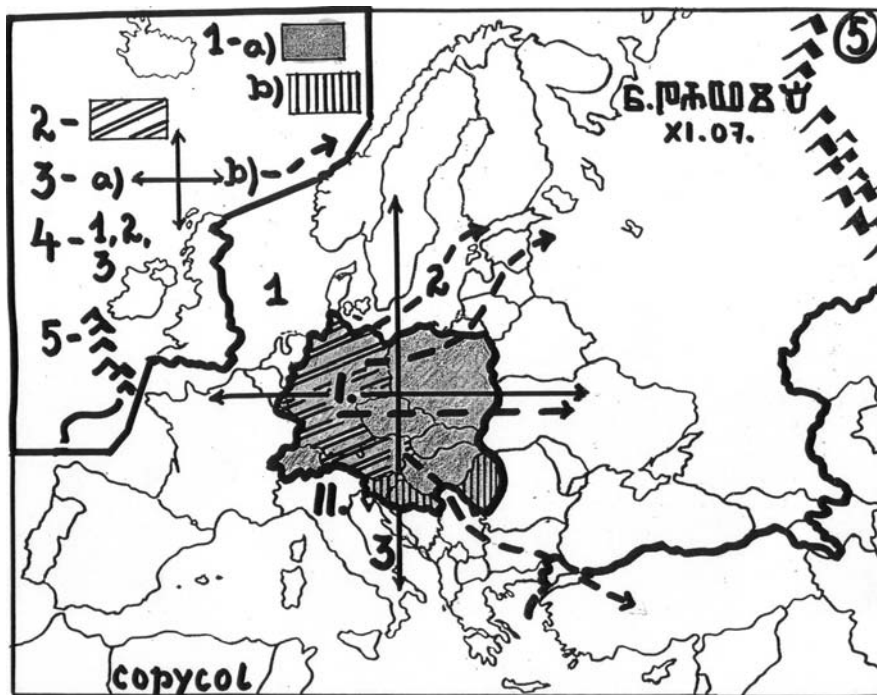
6 – (1) – Države vrlo snažno izraženog identiteta i samosvijesti, koje i ne teže tomu da budu svrstane u Zapad (Srbija).

7 – (1), (2) – Države europske crne rupe, koje nisu ni Istok, a ni Zapad, ali koje se ne mogu ubrojiti ni u koju kategoriju s europskim civilizacijskim predznakom (dio Balkana).

8 – ? – Europske države koje izmiču mogućnostima autorove procjene (Gruzija, Armenija), ali koje bi uvelike morale biti Zapad.

9 – Granice Istoka

Srednja Europa (Mitteleuropa) (5)

To je jedan od najvažnijih i najdojmljivijih europskih političkih/geopolitičkih/civilizacijskih pojmova (baš kao i Balkan). U taj prostorni okvir ulaze i dvije države dvojne definicije: Slovenija i Hrvatska, koje su i srednjoeuropske i sredozemne zemlje.

Mitteleuropa zaista je smještena u europskom središtu, između sjeverne Norveške i Krete, između Portugala i Urala. Iako etnički vrlo raznolika i s pojedinim snažnim identitetima, u najvećoj je mjeri prožeta germanskom civilizacijom, uz snažan utjecaj židovstva.

Životne prednosti Mitteleurope uvijek su bile izrazite: ona je križište između sjevera i juga, zapada i istoka, što je moralo ostaviti pozitivnih posljedica. Osim toga participira i na morima (Sjeverno more, Baltik, Jadran) i dobro je položena za prodore i prema sjeveroistoku/istoku i prema jugoistoku. Središnji smještaj Njemačke (I) važna je pretpostavka i pogodnost za stvaranje velikih životnih cjelina, ali i za osvajanje. Po tome je njezin smještaj sličan smještaju Italije (II) na Sredozemlju.

1 – a) Granice i teritorijalni obuhvat Mitteleurope

b) Slovenija, Hrvatska i Rumunjska imaju dvojne definicije (Srednja Europa i Sredozemlje, Srednja Europa i Balkan).

2 – Njemačka i Austrija kao germanski etnikumi uvijek su bili i važno civilizacijsko žarište odgovarajuće snage, što je uvjetovalo tradicionalnu ofenzivnost

dovoljnu ne samo da se suzbije pritisak Francuske i Rusije nego i da se ta ofenzivnost projicira prema Finskom zaljevu i prema jugoistoku (Panonska nizina).

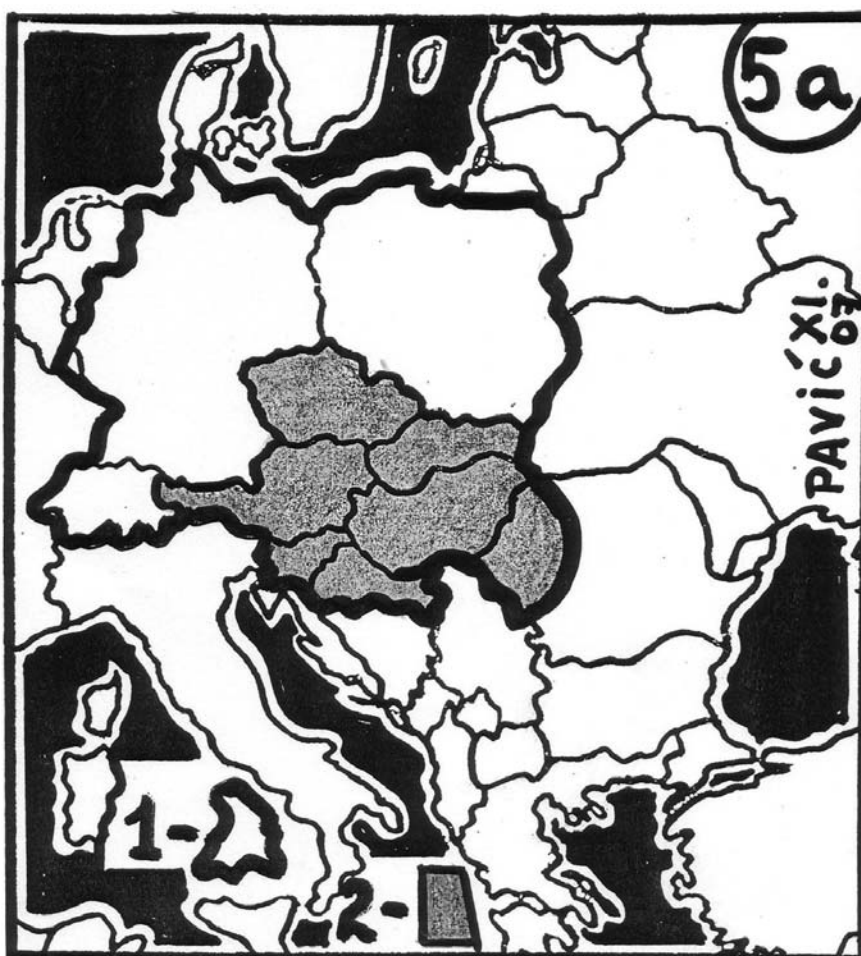
3 – a) Tradicionalni križišni položaj

b) S povoljnim pristupom sjeveroistoku, istoku i jugoistoku.

4 – (1), (2), (3) – Povoljan pristup važnim morima

5 – Granica i međa Europe i Azije

Mala srednja Europa (5a)

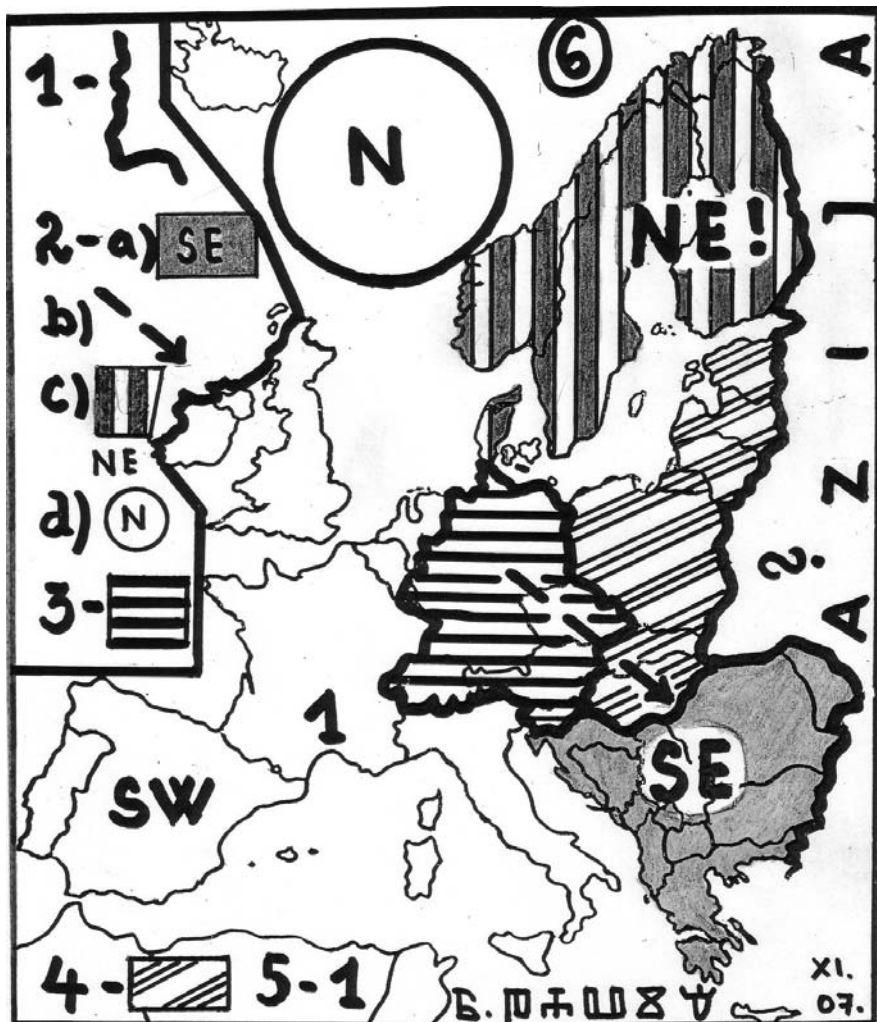
Mala srednja Europa izdvaja se iz cjelovite Mitteleurope na osnovi povijesne tradicije (Austro-Ugarska), participacije relativno malobrojnih naroda (u usporedbi s Njemačkom i Poljskom) i životno važnim geografskim dodirima Podunav-

lja – Panonije – Alpa i Sredozemlja. Za Malu srednju Europu važni su dio Dunava kao poveznica i mogućnost pristupa Jadranu.

1 – Granica i teritorij Srednje Europe

2 – Mala srednja Europa s odgovarajućim dijelom Rumunjske. Da ne pripada Srbiji, i Vojvodina bi se (sjevernije od Save i Dunava) mogla ubrojiti u Srednju Europu.

Opravdanost (“opravdanost”) definicije prostornog smještaja/položaja naše Regije/Područja kao “Jugoistočne Europe” (6)

Unatoč različitim kritikama pojam tzv. Jugoistočne Europe kao izrazit političko/geopolitički i voluntaristički pojam može imati svoje opravdanje. No (a “kvaka” je upravo u tom “no”) to može vrijediti samo ako se iz Europe isključe Ruska Federacija, Bjelorusija, Ukrajina, Gruzija i Armenija. U tom se slučaju naš prostor/(približno) Regija – zaista nalazi na jugoistoku “Europe”.

Iako se pojam “Jugoistočne Europe” s pravom mora temeljito osporavati – ipak je nužno pošteno priznati da je on – istina nevješt, ali razumljiv – pokušaj da se izbjegne većini (ali ne i Srbiji) odbojan pojam Balkana, i tu je, eto, vidljiva dobrohotnost Europe: “Niste s Balkana i niste Balkanci, nego ste s jugoistoka Europe”.

Smještaj i položaj takve Jugoistočne Europe povlači nekoliko posve bizarnih posljedica: **prvo** – moralo bi se prihvatiti da spomenute države (Ruska Federaci-

ja itd.) zapravo nisu Europa. A njihovo isključivanje iz Europe za svakog bi političara i znanstvenika od formata značilo političko i intelektualno samoubojstvo: drugim riječima, trebalo bi jasno reći da, primjerice, Ruska Federacija ili Ukrajina nisu Europa. No teško bi bilo naći nekoga tko bi se u vratolomiju takve definicije uopće upustio: dakle zagovornici ideje Jugoistočne Europe padaju ne na bilo kakvu (geografskom, geopolitičkom, povijesnom, civilizacijskom) ispitu, nego upravo na onom političkom. Međutim jasno je da to u politici nikome ne smeta – jer moć (dok traje) pokriva/prikriva sve volontarističke budalaštine.

Drugo – postavlja se pitanje – pa gdje je onda Srednja Europa (Mitteleuropa): ona se u tom slučaju ograničava samo na Njemačku, Češku, Švicarsku, Austriju i Sloveniju, dok je međutim Mitteleuropa prostorno daleko šira.

Treće – samim time Mađarska, Slovačka i Poljska te tri baltičke republike i ruska Kalinjingradska oblast postaju istočna Europa, a to je tim zemljama neprihvatljivo, jer se time ujedno implicira i pojam Istoka.

I konačno – **četvrto** – više se ne zna gdje je Sjeverna Europa, jer po analogiji s Jugoistočnom Europom (SE) Norveška, Švedska i Finska više nisu sjeverna Europa, nego su očito, imajući u vidu smještaj Jugoistočne Europe (SE) – “Sjeveroistočna Europa”. Ako je tome tako, onda smo dobili i novu “Sjevernu Europu” između Islanda, Velike Britanije i Norveške. A kako Europa ima i svoj jugozapad (SW), onda je čak i dio Francuske (uz Italiju): “Središnja južna Europa”. Sve to dakle jasno pokazuje kako je pojam “Jugoistočne Europe” posvemašnja intelektualna i politička besmislica.

1 – U skladu s postojanjem tzv. Jugoistočne Europe mora postojati i nova granica Europe. Što je istočnije od te granice, ostaje posve nejasno (Azija?), međutim političare to ne može zbuniti.

2 – a) (SE) – Prostor tzv. Jugoistočne Europe kao besmislica koja se temelji na političkoj moći i posljedičnom voluntarizmu.

b) O ovom prostoru može se u kontekstu jugoistočnosti govoriti jedino ako se uzme u obzir dio Srednje Europe, u odnosu na koju je zaista riječ o jugoistoku, ali to nikako nije jugoistok cjelovite Europe.

c) **(NE)** – po shvaćanju nosilaca ideje o Jugoistočnoj Europi, nekadašnja Središnja sjeverna Europa sada postaje Sjeveroistočna Europa, dok

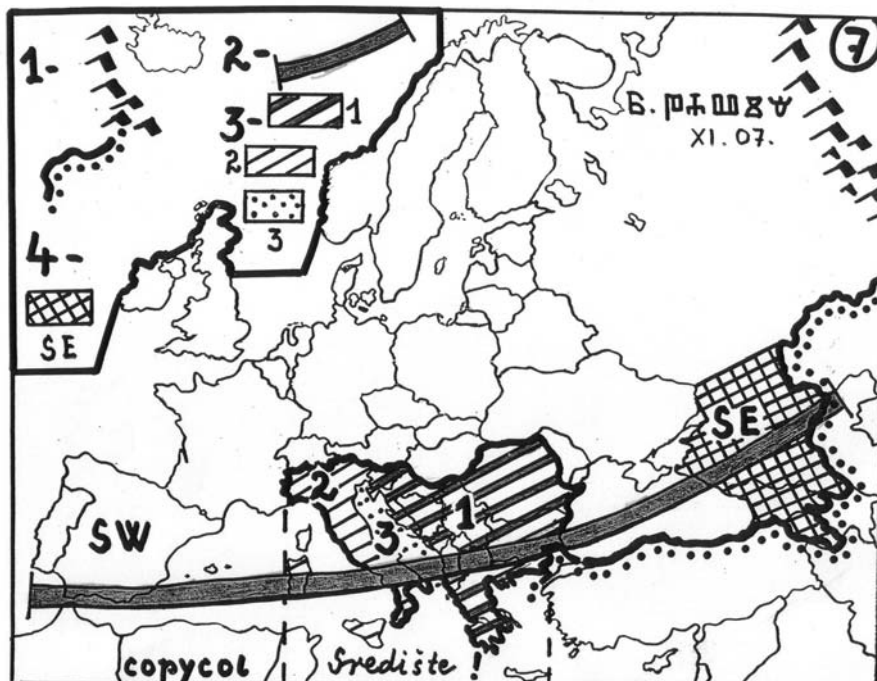
d) **(N)** – akvatorij između Islanda, Norveške i Velike Britanije postaje “Sjeverna Europa”.

3 – Zbog novog pojma “Jugoistočne Europe” teritorij Mitteleurope očito mora biti sužen tako da tri tipične srednjoeuropske zemlje (Poljska, Slovačka i Mađarska) postanu Istočna Europa.

4 – Budući da takva Europa mora imati i svoj istok – dijelovi nekadašnjeg Baltika i Srednje Europe postaju taj istok. Na taj način dio nekadašnje Srednje i središnje Europe postaje njezina periferija.

5 – Nalazeći se između europskog jugozapada i sjeveroistoka, čak i dio Francuske postaje Središnja južna Europa (1).

Središnja južna Europa (7)

Za prostornu definiciju tog pojma nužno je zdravom pameću i zdravim očima uočiti dvije važne očitosti i odrednice: **prvo** – iako dijelovi Središnje južne Europe zalaze relativno duboko u trupni dio Europe – Središnja južna Europa očito je ponajprije na jugu europskog kontinenta, što mora kao bitnost ući u svaku prostornu definiciju. Točka!

I – **drugo** – taj se prostor nalazi upravo u središtu južnog europskog proćelja (tako je Split smješten na gotovo jednakoj udaljenosti od Atlantika, rta Sao Vicente u Portugalu, i rusko-kazahstanske granice u donjem Povolžju. To onda znači da takva središnjost također mora ući u svaku prostornu definiciju. Točka! Iz svega logično slijedi da je riječ o **Središnjoj južnoj Europi**, a ne ni o kakvoj “Jugoistočnoj Europi”.

I konačno – postavlja se pitanje: pa gdje je onda ta Jugoistočna Europa? Pitanje je, naravno, nepotrebno (i glupo), jer zna se da je Jugoistočna Europa – na jugoistoku Europe, zar ne?! Budući da je prostorni smještaj Središnje južne Europe tako očit, neka velika raščlamba ne samo da nije potrebna nego bi značila i pad ispod bilo koje intelektualne razine.

1 – Međa i granica Europe i Azije dijelom se temelji na jednoj važnoj prirodnoj osnovici (gorje Ural), zatim na državnoj granici Ruske Federacije i Kazahstana, te na religijskim i civilizacijskim razlikama između europeičnosti i Azije.

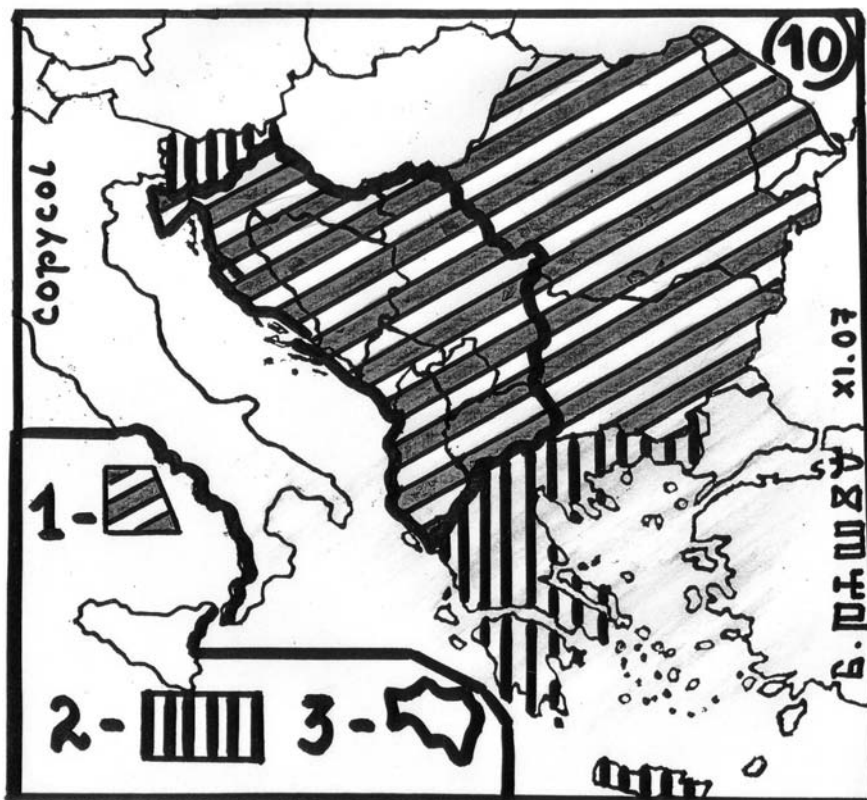
2 – Južno europsko proćelje između jugozapadnog Portugala i ušća Volge. Osim u slučaju Armenije, koja je u skupini LLC-država (*Land Locked Countries*)

– to je pročelje svuda u dodiru s morem, zbog čega se može definirati i kao mediteransko pročelje.

3 – Središnja južna Europa – zapravo se sastoji od tri dijela: prvi je dio (1) onaj koji je (osim Slovenije) na različite načine uklopljen u balkansku definiciju, bilo po fizičko-geografskom bilo po društvenom (političkom/geopolitičkom/civilizacijskom) značaju, drugi je dio (2) Italija, dok je treći dio (3) Jadran kao sve istaknutija poveznica.

4 – Prostor Jugoistočne Europe: jugoistoku Europe pripadaju dio Ruske Federacije te Gruzija i Azerbajdžan.

Pojam Regije/Područja (10)

Zbog više razloga nastalih u Domovinskom ratu počeo se (s pravom) upotrebljavati specifični pojam Regije, koji inače ne postoji u ostaloj Europi, tako da je odmah bilo jasno o čemu i o kome je riječ. Taj pojam treba uvijek upotrebljavati u hrvatskoj inačici koja glasi: Regija (a ne region), a najbolje bi bilo govoriti o Području, i to uvijek s velikim slovom da se zna kako je riječ o “našem prostoru”, baš kao što se u slučaju *Tjesnaca* zna da su to istanbulski tjesnaci, ili u slučaju *Kanala* da su to La Manche i Pas de Calais.

Pojam Regije/Područja odnosi se na prostor koji je 1990-ih godina imao neke zajedničke probleme, a koji ujedno zahvaća i najbliže susjede, što implicira (posve pogrešnu) ideju o nekakvu zajedništvu.

1 – Teritorij Regije/Područja – ovaj obuhvat podrazumijeva i potrebu i mogućnost različite suradnje.

2 – U pojam Regije/Područja moguće je uključiti i Sloveniju te Grčku – one nisu dio Područja *stricto sensu*, ali su s njim povezane različitim problemima. Čitav tako definiran prostor (bez Slovenije, ali i s europskom Turskom) definira se kao nekakva “jugoistočna Europa”.

3 – Tzv. zapadni Balkan – to je teritorij bivše Jugoslavije, bez Slovenije, ali s Albanijom. To je izrazito geopolitički pojam koji ponovno smjera nekom zajedništvu kao posve prevladanom protupovijesnom zamišljaju.